

Megjelent az *Agrártörténeti füzetek* 18. száma!

– dr. Molitorisz Pál: *Történelmi séta a szarvasi kertekben, 2009, 91. oldal* –

A Szent István Egyetem Víz- és Környezetgazdálkodási Kara és a Tessedik Öreggazdász Egyesület közös kiadásában megjelent az immár több mint tíz éve újtárra indított *Agrártörténeti füzetek* legújabb száma *Történelmi séta a szarvasi kertekben* címmel, dr. Molitorisz Pál tollából. A közel száz oldal terjedelmű munkából megismerkedhet az olvasó a szarvasi kertek, szőlők első, mintegy két évszázados történetével. Néhány cím a tartalomjegyzékből: *A kertkultúra irodalma, A szőlők, gyümölcsösök fekvése, Nevezetes szarvasi kertek, Szarvasi kertészek, A szarvasi kertek a szépirodalomban* stb.

Az ízig-vérig szarvasi jellegű tanulmány megjelenését támogatja Babák Mihály polgármester és a szarvasi székhelyű Worktrans Kft. ügyvezető igazgatója, Szebegyinszki János. A kiadók ezúton

is köszönik szíves segítségüket, mely nélkül a füzet csak sokkal szerényebb kivitelben jelenhetett volna meg.

A kötetet – melyet gazdag, jó részt színes új és archív kép- és térképanyag illusztrál – a Kar dékánja, Takácsné dr. Hájos Mária lektorálta.

A nyomdai munkák a szarvasi Digitális Kalamáris igényességét dicsérik.

A füzet beszerezhető az Egyesület számlájára befizetett 2500 Ft támogatás ellenében a Szent István Egyetem Víz- és Környezetgazdálkodási Kara könyvtárában. (Nyitva tartás: hétfőtől péntekig 10-18 óra között.)

Az érdeklődés felkeltése, a könyv bemutatása céljából közzétesszük a kötet bevezetőjét és a bolgárkertészekről szóló fejezetét.

Dr. Molitorisz Pál

TÖRTÉNELMI SÉTA A SZARVASI KERTEKBEN BEVEZETÉS

*Gyenge gyümölcünk jó, de borunk nints annyira finom;
Nem tsuda! Kertekben nem terem a' hegyi bor.
Itt az utas körtvélyt ingyen kap, gyenge cseresznyét,
'S a' legjobb epret szedheti gomba helyett.
Markovitz Mátyás¹*

A szarvasi szőlők, kertek, gyümölcsösök jelentős szerepet játszottak a lakosság friss gyümölcscsel, zöldséggel valamint borral és pálinkával való ellátásában. Az elmúlt évszázadok során a régi kertek megszűntek, újak keletkeztek, jelentőségük is megváltozott a település gazdasági életében. Napjainkban, az iparszerű mezőgazdasági termelés, a kertészeti tömegtermékek megjelenésével jelentős, mondhatjuk drámai változások zajlottak le a szarvasi kertekben is. Szemtanúi vagyunk a gazdasági szerepüket elvesztő, vagy gyökeresen megváltoztató régi szarvasi kertek pusztulásának. A hajdan nagy gondal ápoltt, vén gyümölcsfák napjainkban utolsó szolgálatként a kandallóban elégtve melegítik a dedunokák szobáit; vagy a kertjeiket utolsó erejükig művelő mamókák, apókák elháltával a természet bebizonyítja, hogy jól megvan ember nélkül, s néhány év alatt áthatolhatatlan sűrűség alakul ki a régi kertek helyén, melyből már alig látszik ki a kis szerszámos kunyhó.

Eppen ezért időszerű – talán az utolsó pillanatban – áttekinteni a szarvasi kertek kialakulását, fejlődését, gazdasági szerepük változásait és lassú elsoványodásuk okait.

Az újratelepített Szarvas kertkultúrája kialakulásának, történetének vizsgálatakor elkerülhetetlen, hogy előbb az új település első szőlőskertjeit vegyük szemügyre. A Szarvasra érkező telepesek ugyanis fejlett szőlőtermesztési ismereteket hoztak magukkal, s már az első évtizedekben az alkalmasnak látszó területeken telepítették a Novát. A szőlősorok közé vagy a szőlőskertek széleire mindig ültettek néhány gyümölcsfát, – a később kialakuló gyümölcsösök őseit. Ma már a régi szőlőknek, gyümölcsösöknek legfeljebb csak a pusztuló nyomai lelhetők fel, de a határ egyes részeit még napjainkban is a szőlőknek nevezzük, pedig jól tudjuk, hogy e területeken már rég nem folyik szőlőművelés.

A BOLGÁRKERTÉSZEK

Zöldségtermesztésünk mai képe elképzelhetetlen a bolgárkertészekről átvett ismeretek nélkül. Nemesített fajtáink is bőven tartalmaznak azokból a génekből, amelyeket az annak idején hazánkba bevándorolt bolgárok menekítettek hozzánk a batyujukban magukkal hozott vetőmagokkal.

A szarvasi házi- és egyéb kertekben a zöldségféléket elsősorban saját szükségletre, az ún. száraztermesztés módszerével állították elő, piaci értékesítés alig volt. Magyarországon az öntözéses zöldségtermesztés a XIX. század utolsó negyedében, 1875-től kezdődött. A század második felére Szarvas népességének növekedésével és a mezőgazdasági termeléstől elszakadó polgári réteg megerősödésével a régi termesztési módszer már nem elégítette ki a keresletet. Ezek a körülmények tették lehetővé a bolgárkertészek megjelenését. Vidékünkre elsősorban Temesvár környékéről vándoroltak be az 1890-es években.

Készülődés a piacra Petrov-kertészetben, a Maczó-zugi ház udvarán. (álló sor balról a 2. Petrov Anna, 3. Petrov András kertész, 4. Petrov Ilona)

Kezdetben a piacozó bolgárokat szerviánnak nevezték, innen ered az általuk termesztett szép, nagy, begyürt végű, négyerű, fehér, tölteni való paprika neve is. A megfelelő piac közelében és öntözésre alkalmas helyeken telepedtek le. Szakértelmük, szorgalmuk révén hamarosan fontos szerepet játszottak a hazai zöldségellátásban.

Szarvason elsőként Dimu Petrov (1869-1940?) kezdte meg kertészeti tevékenységét 1890-ben, majd néhány év múlva Dobri János, Jordán Miklós és más kertészek is megjelentek a térségben. Az első években honfitársaik végezték a segédmunkát is, hamarosan helybeli munkaerőt foglalkoztattak. Ez tette lehetővé, hogy

¹ Markovitz Mátyás (1707-1762), ev. lelkész, 1734 körül került Szarvasra, s tisztségét haláláig betöltötte. Leánya Tessedik Sámuel első felesége volt. Tessedik a következőképpen jellemzi Markovitzot: „Szarvas város érdemes papja, atyja és tanácsadója”. Markovitz az 1762-ben bekövetkezett halála előtti években latin nyelvű versben írta le a korabeli Szarvas állapotát. A mostani rk. templom körüli temetőben temették el. A mottóban közölt idézet feltehetően Hellebranth János jegyző fordította magyarrá, s tette közzé az 1822-ben kiadott *Szarvas városáról értekezett ugyanazon város százados ünnepi alkalmatosságára* c. munkájában. 17–18. p.